

(<https://www.kieliverkosto.fi/fi>)

Kanssatutkimusta työväenopistossa – yhdessä tutkimassa ja oppimassa

Artikkelissamme valotamme yhtä tutkimuksen ja koulutuksen yhteen kietovaa opetuskokeilua, joka toteutettiin Helsingin työväenopistossa osana Koneen Säätiön rahoittaman Arkisuomien kielitietoisuudet ja muutos -hankkeen toimintaa. Kurssin toimintamalli perustui osallistujien vuorovaikutukseen ja siihen, että jokainen on oman kielellisen todellisuutensa asiantuntija ja rooliltaan kanssatutkija (termistä ks. Kulmala ym. 2023). Kuvaamme artikkelissa osallistujien kokemuksia tästä kansalaistieteellisestä kokeilusta.

Julkaistu: 14. toukokuuta 2024 | Kirjoittaneet: Kaarina Hippi, Havu Kuusinen, Ronja Marwedel ja Johanna Vaattovaara

Johdanto

Kielikokemukset yhdessä tutkimuksen keinoin -kurssi (<https://ilmonet.fi/course/H241669>) järjestettiin Tampereen yliopistossa toimivan [tutkimushankkeen](https://research.tuni.fi/arkisuomet/blogi/blogi_kielikasityksia_yhdessa_tutkimassa/) (https://research.tuni.fi/arkisuomet/blogi/blogi_kielikasityksia_yhdessa_tutkimassa/) ja Helsingin työväenopiston yhteistyönä keväällä 2024. Kurssilla oli kuusi kolmen tunnin kokoontumiskertaa ilta-aikaan.

Kurssin tavoitteeksi on kuvattu lyhyesti ”pohtia kieliasenteiden merkitystä arjessa ja sitä, miten niihin päästään käsiksi tutkimuksella”. Hankkeen laajempina tavoitteena on kieli-ideologisiin rakenteisiin

vaikuttaminen kehittämällä kielikäsitustutkimusta osallistavan kansalaistieteen (citizen science, esim. Heigl. ym. 2020; Svendsen & Goodchild 2023) keinoin.

Kurssi oli suunnattu kaikille kiinnostuneille, mutta sille hakeutui enimmäkseen suomea toisena kielenään oppineita ja suomea edistyneellä tasolla käyttäviä, jotka olivat löytäneet kurssin työväenopiston kurssitarjonnasta. Mukana oli myös kolme suomen kielen opiskelijaa Tampereen yliopistosta kurssiavustajina. Kurssin kokonaisuudesta vastanneen vetäjän lisäksi muut tutkimusryhmäläiset osallistuivat kurssin toteutukseen parilla kerralla. Jokainen osallistuja roolistaan riippumatta asettui oppijan ja tutkijan asemaan. Kansalaistieteelliselle tutkimukselle ominaiseen tapaan tutkijuuden käsite on tässä yhteydessä siis väljä. Työväenopiston opiskelijoihin viittaamme kurssilaisina tai *kanssatutkijoina* (Kulmala ym. 2023).

Kurssin toimintamalli perustui kaikkien osallistujien vuorovaikutukseen. Akateemiset tutkijat kurssilla antoivat väläyksiä aiemmasta tutkimustiedosta, jonka pohjalta käytiin jatkokeskusteluita. Kurssilla käsiteltiin esimerkiksi murretutkimuksia, monikielisyyttä ja kielielämäkertoja. Aihepiirejä lähestyttiin kirjallisin ja suullisin tehtävin. Keskeisenä osana kurssilla olivat yhteisesti ja pareittain käydyt keskustelut ja vertaishaastattelut. Esimerkiksi aluksi kirjoitettiin omasta kielellisestä historiasta ja siitä, mitä kieli itselle merkitsee. Yhtenä suullisena tehtävänä oli valita erilaisista kieleen liittyvistä sanoista kiinnostavia ja kuvata valintojaan ja mielikuviaan parille. Vaihtoehtoina oli sellaisia sanoja kuten kielenmuutos, oikeinkirjoitus, kielten sekoittaminen ja murre.

Seuraavassa kurssille eri rooleista osallistuneet kertovat kokemuksistaan omasta näkökulmastaan.

Kaksoisroolissa kurssilla (Havu)

Tutkimusavustajalle työväenopiston kurssi oli hyvin erityinen ympäristö. Siinä missä välillä videokuvasin kurssilaisten keskusteluja tai tein havaintomuistiinpanoja, saattoi seuraavalla kerralla olla tarpeen asettua kurssilaisen rooliin ja tulla kuvatuksi ja haastatelluksi itse. Päätös päivän roolista oli tehtävä nopeasti, sillä kanssatutkijoiden lukumäärä tuli joka kerta yllätyksenä. Kanssatutkimuksen tekeminen tämänkaltaisessa kurssiympäristössä oli siis melko haasteellista: tutkijoiden ja avustajien oli valmistauduttava monenlaisiin

skenaarioihin, muotoiltava helposti eri kanssatutkijamäärille mukautettavia tehtäviä ja toisaalta joustettava ja pystyttävä heittäytymään itse.

Kurssin ennalta-arvaamattomuus ei ollut yksiselitteisesti huono asia. Se pakotti suhtautumaan jokaiseen tapaamiseen ja tehtävään erityisellä valppaudella, mistä oli hyötyä esimerkiksi muistiinpanojen tekemisen yhteydessä. Kun roolia joutui säännöllisesti vaihtamaan, havaitsi helpommin vuorovaikutukseen liittyviä seikkoja, jotka olisivat voineet muuten jääneet huomaamatta ja kirjoittamatta muistiin. Esimerkiksi tehtävässä, jossa vertailimme pareittain murrekäsityksiä Suomen kartalla, huomasin vahvan orientaation ns. oikeisiin vastauksiin, vaikka tässä tehtävässä ei virheellisiä vastauksia ollutkaan. Parini kysymysten vuoksi päädyin kuvailemaan lähes opettajamaisesti oppimiani murrealueita ja -piirteitä. Koska olin valppaana kirjoittamaan havaintojani ylös tilanteen jatkuessa, sain tallennettua tilanteesta aineistoon kontekstia, jolla oli taas vaikutuksensa seuraavaan murretehtävään. Mahdollisimman kattava havainnointi ja muistiinpanojen tekeminen olikin näin kokeilevassa kurssiympäristössä erittäin tärkeää dokumentointia.

Työväenopiston kurssi osoittautui arvokkaaksi paikaksi oppia paitsi hyvistä tutkimuskäytännöistä, myös omista ja muiden kielikäsityksistä. Oli mielenkiintoista ja vallan ilahduttavaa huomata käytännössä, kuinka tarkkoja havaintoja ja käsityksiä osallistujilla oli kielistä riippumatta siitä, oliko heillä taustalla kielitieteellisestä koulutusta. Toisaalta samalla ihmisellä saattoi olla keskenään ristiriitaisia käsityksiä esimerkiksi kirjakielen tai yleiskielen sopivuudesta eri konteksteissa. Esimerkiksi itse havaitsin, että samaistuin kielen oppimista koskeviin puheenvuoroihin, joissa toivottiin muiden korjaavan, jos käyttää norminvastaista kieltä, vaikka toisaalta uskon, että kielenkäyttö on hyvää, kun se toimittaa tehtävänsä: mahdollistaa keskinäisen ymmärryksen. Kielen opiskelu kuitenkin tuo tähän herkästi omia tavoitteitaan, jotka usein pohjautuvat oppijan mielikuvissa ns. natiivipuhujan oletetun kielimuodon tavoitteluun. Kielikäsitykseni vaikuttavat siis olevan, kuten itse kielikin, tilannesidonnaisia ja vaihtelevia.

Yksi tavoitteistani kurssilla oli häivyttää rajaa kurssilaisten, avustajien ja tutkijoiden välillä kanssatutkijuuden hengessä: kaikilla on merkittävää tietoa kielestä, oli taustalla kielitieteen opintoja tai ei. Uskon tämän onnistuneen, sillä ainakin tilanteet, joissa tunnustin omat tiedolliset

puutteeni esimerkiksi murrealueiden tarkassa hahmottamisessa ja rajaamisessa, tuntuivat rentouttavan ja saavan vastakaikua osallistujilta ilman että kielen asiantuntijuuteni mureni. Ajatus on helpottava: kukaan ei tiedä kaikkea, mutta kaikki tietävät jotakin.

Kokemuksia kurssilaisena (Ronja)

Innostuin kurssista, koska insinööritaustastani huolimatta vieraiden kielten oppiminen on ollut jo pitkään osa elämäni. Kieliteemoja seuratessa suomalaisessa mediassa on tuntunut, että omat kokemukset nimenomaan suomen kielen oppimisessa poikkeavat oletuksista. Vaikutti siltä, että kokemusten koko kirjoa ei vielä oteta tarpeeksi huomioon.

Oman roolini kurssilla olen nähnyt enemmän aktiivisena osallistujana tai kokemusasiantuntijana kuin varsinaisena tutkijana. Tämä johtui varmasti siitä, mitä kuudessa tapaamisessa on ylipäättään mahdollista toteuttaa, juuri kun teemat ovat hyvin vaihtelevia.

Eniten tutkijan rooliin asetuin, kun tehtiin haastatteluja. Haastattelun tekeminen oli jotain, mitä olin kurssin kuvauksen perusteella odottanut, mutta minkä tiesin olevan minulle todennäköisesti haastavaa. Huoleni osoittautui kuitenkin melkein turhaksi.

Haastateltavana oli sillä hetkellä vielä suhteellisen tuntematon toinen kurssilainen, joten valitsin kysymykset kolmella periaatteella:

- Mitä kysymyksiä pidän itse kiinnostavana, koska niitä ei kysytä jatkuvasti ja joiden vastaus voisi kiinnostaa minua?
- Miten saan sujuvan keskustelun syntymään?
- Mihin kysymyksiin voisin itse antaa poikkeavia/odottamattomia vastauksia? Ehkä toinenkin voisi antaa samoihin kysymyksiin yllättäviä vastauksia.

Juuri kahden viimeisimmän periaatteen mukaan valittu kysymys osoittautui olevan sitä, mitä toinen kurssilainen vielä muisti viikkoja myöhemmin. En olisi odottanut sellaista vaikutusta.

Haastattelin lisäksi ystävääni kurssitapaamisen ulkopuolella. Huomasin, miten eri tavalla voi kysyä, jos ihminen on jo ennalta tuttu. Myös haastateltavien vastausten kestot olivat erilaisia. Kun yhdessä haastattelussa piti katsoa, että saa vielä muitakin kysymyksiä kysytyä, toisessa haastateltu vastasi ytimekkäämmin. Silloin piti löytää uusia

sopivia kysymyksiä, jotta haastattelu ei jäisi liian lyhyeksi. Olisi jännää, miten omat haastattelutaidot kehittyisivät, jos tekisin vielä useampia haastatteluja.

Kurssin teemojen vaihtelevuuden takia saatiin jonkinlainen käsitys siitä, miten eri aiheiden kielentutkimusta tehdään. Koska samalla ryhmällä ei ollut tarpeen aloittaa aina alusta, pääsimme keskusteluissa vähän syvemmälle.

Kurssin aikana on ollut mahdollista tuoda omia näkökulmia esille ja saada uusia ideoita, joita on voitu pohtia myöhemminkin. Niiden pohdintojen takia olisin toivonut, että meillä olisi joskus ollut enemmän aikaa samalle aiheelle. Toisaalta teemojen vaihtelu helpotti varmasti niiden osallistumista, jotka eivät aina päässeet paikalle.

Kurssi kanssatutkimuksen muotona (Johanna ja Kaarina)

Kurssin toimintamalli noudatti väljästi ottaen Tutkivan käytännön (Exploratory Practice, Hanks 2019; Vaattovaara & Syrjä 2020) ideaa, jossa pyritään kaikkien osallistujien mahdollisimman tasa-arvoiseen toimijuuteen. Tutkivaa käytäntöä on yleensä sovellettu koulutuksessa, jonka osallistujat ovat ennalta tiedossa. Tässä tapauksessa oli ennalta täysin avoinna, keitä kurssille saadaan ja saadaanko ketään, millaiset taustat ja kokemukset kielistä osallistujilla on ja kuinka moni jaksaa jatkaa koko kevään. Joka kerran alussa oli myös jännittävää nähdä, keitä paikalle ilmestyy.

Kurssin lopussa voi todeta, että kurssia kantoi yhtäältä sen joustavaksi ajateltu eteneminen ja erityisesti kulloinkin paikalla olleiden innostuneisuus, mikä oli olennainen osa tutkivan ilmapiirin rakentumista. Joka kerta oli erilainen kokoonpano, mikä toi oman mielenkiintonsa aiheiden käsittelyyn. Enimmillään paikalla oli kymmenen henkeä, vähimmillään viisi kaikki osallistujat mukaan lukien, jolloin läsnä oli kaksi kurssilaista ja kaksi opiskelija-osallistujaa vetäjän lisäksi. Vaikka osallistujamäärä oli joillakin kerroilla hienoinen pettymys, osoittautui, että osallistujien sitoutuneisuus ja keskustelujen laatu korvasi määrän: vaihtelevilla kokoonpanoilla syntyi hyvin mielenkiintoisia keskusteluja ja tutkimustavoitteiden mukaisia, syvällisiä reflektioaineistoja.

Akateemisten tutkijoiden tutkimusintressit toimivat kanssatutkimuksen lähtökohtina, mutta käsittelytuokioiden ja ylipäätään käytännön toteutus muotoutuivat vähitellen kurssin myötä. Tapaamisissa jätettiin paljon

tilaa yhteiselle keskustelulle tutkimusaiheiden esittelyn eli akateemisten tiedonjyvästen jakamisen ohella. Etenkin yksilöllisiä kokemuksia suomalaisessa yhteiskunnassa tuotiin esiin monilta puolilta.

Kanssatutkijoita osallistettiin myös Arkisuomet-hankkeen vielä toteuttamattoman osatutkimuksen suunnitteluun:

Kielikokemustarinoiden avoimen keruun ideointiin. Kurssin mittaan eri aiheisiin palattiin uudelleen. Kurssilaiset pääsivät myös käsittelemään tutkimushaastattelun kysymyksiä ja kokeilemaan itse haastattelua.

Video- ja tekstimuotoista aineistoa kertyi paljon, mutta sen analyysi on aivan alussa. Kerrostuneisuus tuo siihen syvyyttä. Kysymys siitä, päästäänkö tällä tavalla syvemmälle kielikäsityksiin ja myös vaikuttamaan niihin dialogin avulla, jää yhä edelleen työn alle.

Mitä opimme ja miten tästä eteenpäin?

Lähtökohtana kurssilla oli, että jokainen on oman kielellisen todellisuutensa ja arkensa asiantuntija (Svendsen & Goodchild 2023). Niin ikään lähtökohtana ovat olleet kansalaistieteen kentällä työstetyt yleiset laatukriteerit (Heigl ym. 2020), joista yksi keskeisimpiä on, että osallistuminen on jokaiselle henkilökohtaisesti merkityksellistä ja jonkinlaista lisäarvoa tuottavaa. Kestävän kehityksen kannalta koemme olennaiseksi yhteistyöskentelyn, jossa erilaiset tutkijuudet ja lähestymistavat kieleen kohtaavat.

Akateemiset tutkijat oppivat koko ajan itsekin sekä kurssin toteutuksesta että kielikysymyksistä, jotka puhuttavat. Erityisesti variaatioon ja asenteisiin liittyvää tutkimusta monikulttuurisista suomalaisista on vielä sangen niukasti, joten tämä on tutkijoille varsin mielenkiintoista materiaalia siltäkin kannalta. Tähän liittyi tutkimustiedon jakaminen yleistajuisella tavalla, ja aihepiireistä yhteinen, kiireetön keskustelu, jolloin osallistujat pääsivät vertailemaan omia kokemuksiaan kielikäytännöistä sekä kommentoimaan lähestymistapoja. Lisäksi kurssi oli yksi paikka, jossa sille hakeutuneet suomea toisena kielenään edistyneellä tasolla käyttävät saattoivat monipuolistaa suomen kielen taitoaan. Kurssiavustajat puolestaan keräsivät kokemusta siitä, mitä on olla rinnakkain toteuttamassa kurssia ja itse osallistumassa pohdintaan kielikäsityksistä arjessa.

Tutkimus nostaa esiin kielenkäyttäjälähtöisiä näkökulmia, joita olisi tärkeä huomioida kielikoulutuksessa läpi koulutusjärjestelmän, esimerkiksi valtaväestön kieliasenteet. Kurssilaiset nostivat esiin muun

muassa kokemuksiin eriarvoisuudesta suomea toisena kielenään käyttävien asemassa.

Yleisenä huomiona voidaan todeta lopuksi se, että kurssi tarjosi yhden foorumin puhua kielestä, siihen liittyvistä tietoisuuksista ja asenteista, purkaa arjen oletuksia ja aktivoida pohtimaan kielen ja kielellisen vaihtelun merkitystä. Aineiston yhdessä työstäminen eteenpäin on kansalaistieteelliselle tutkimukselle ominainen ratkaistava kysymys, joka jää vielä osittain avoimeksi. Jatkoksi on luvassa ainakin yhteinen työpaja. Eri rooleissa osallistuneiden kokemukset ovat tärkeitä, kun pohditaan vastaavanlaisia kurssikokeiluja tulevaisuudessa.

Kaarina Hippi veti kurssin ja työskentelee apurahatutkijana Tampereen yliopistossa.

Havu Kuusinen oli kurssiavustaja-kurssilainen ja työskentelee tutkimusavustajana Tampereen yliopistossa.

Ronja Marwedel osallistui Helsingin työväenopiston kurssille kurssilaisena ja kanssatutkijana.

Johanna Vaattovaara veti murteita käsittelevän kurssikerran ja toimii Arkisuomien kielitietoisuudet ja muutos -hankkeen johtajana sekä professorina Tampereen yliopistossa.

Lähteet ja viitteet

Arkisuomet-hanke. Koneen Säätio ja Tampereen yliopisto. https://research.tuni.fi/arkisuomet/blogi/blogi_kielikasityksia_yhdessa_tutkimassa/
(https://research.tuni.fi/arkisuomet/blogi/blogi_kielikasityksia_yhdessa_tutkimassa/)

Hanks, J. (2019). From research-as-practice to exploratory practice-as-research in language teaching and beyond. *Language Teaching*, 52, 143–187.

Heigl, F., Kieslinger, B., Paul, K.T., Uhlik, J., Frigerio, D. & Dörler, D. (2020). Co-Creating and Implementing Quality Criteria for Citizen Science. *Citizen Science: Theory and Practice*, 5(1), 1–11. <https://doi.org/10.5334/cstp.294>
(<https://doi.org/10.5334/cstp.294>)

Kielikokemukset yhdessä tutkimuksen keinoin -kurssi. Helsingin työväenopisto. <https://ilmonet.fi/course/H241669>
(<https://ilmonet.fi/course/H241669>)

Kulmala, M., Spišák, S. & Venäläinen, S. (toim.) (2023). Kanssatutkimus: ihanteet ja käytännöt. Tampere University Press.
<https://trepo.tuni.fi/handle/10024/146428>
(<https://trepo.tuni.fi/handle/10024/146428>)

Svendsen, B. A., & Goodchild, S. (2023). Citizen (socio)linguistics: What we can learn from engaging young people as language researchers. Working Papers in Urban Language & Literacies, paper 341.

Vaattovaara, J. & Syrjä, T. (2020). Tutkiva käytäntö monialaisessa oppimisympäristössä – tapaustutkimus näyttelijätaiteen ja suomen opiskelijoiden kielitietoisuuden ja asiantuntijuuden kasvun kokemuksista. – Paulasto, H. & Pöyhönen, S. (toim.). Kieli ja taide – soveltavan kielentutkimuksen ja taiteen risteämiä. Language and the arts – creative inquiry in applied linguistics. AFinLA-e. Soveltavan kielitieteen tutkimuksia n:o 74, 57–83. <https://doi.org/10.30660/afinla.84540>
(<https://doi.org/10.30660/afinla.84540>)

Artikkeliin viittaaminen

Hippi, K., Kuusinen, H., Marwedel, R. & Vaattovaara, J. (2024). Kanssatutkimusta työväenopistossa – yhdessä tutkimassa ja oppimassa. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 15(3). Saatavilla: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-toukokuu-2024/kanssatutkimusta-tyovaenopistossa-yhdessa-tutkimassa-ja-oppimassa> (<https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-toukokuu-2024/kanssatutkimusta-tyovaenopistossa-yhdessa-tutkimassa-ja-oppimassa>)